

Муха Р.

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Класифіковано суб'єкти господарювання з державною часткою власності. Визначено основні рівні управління корпоративною власністю держави. Розглянуто проблемні питання процесу управління корпоративними підприємствами.

Ключові слова: *частка державної власності, процес управління державними корпоративними правами, рівні управління корпоративними підприємствами.*

У сучасний період становлення ринкових відносин та розвитку корпоративної форми власності дуже важливо впорядкувати і захистити права всіх акціонерів, а особливо держави. Це пов'язано зі специфічною функцією держави як власника, оскільки в її власності перебувають переважно великі об'єкти, що мають важливе стратегічне значення для економіки

України загалом. Саме тому ефективне управління корпоративними правами держави слід здійснювати на всіх рівнях її функціонування.

Деякими питаннями управління об'єктами власності держави та її корпоративними правами займались українські й закордонні науковці. Зокрема, окрема увага була приділена проблемам управління корпораціями і впливу корпоративної культури на їх діяльність [1], удосконалення корпоративного управління [2] та управління об'єктами державної власності [3], фінансовим аспектам діяльності підприємств, що мають частку держави [4]. Однак потребують уточнення процес та рівні управління корпоративними правами держави.

Основними завданнями статті є: класифікувати суб'єкти управління, що належать до корпоративних прав держави; конкретизувати основні рівні управління корпоративними правами держави; розглянути процес управління згаданими правами на цих рівнях.

Держава виступає учасником діяльності корпоративних підприємств через наявність частки власності в їх статутних фондах, що дає змогу певним чином управляти таким товариством, отримувати частину прибутку у вигляді дивідендів і частину майна у випадку ліквідації товариства. Такі права визначають як корпоративні права держави [5].

Усі суб'єкти господарювання, що функціонують в Україні, в яких є державна частка, можна поділити на дві групи:

1) підприємства, які повністю належать державі й лише вона управляє ними, вони закриті від зовнішніх інвестицій – це:

- ✓ казенні підприємства;
- ✓ унітарні державні підприємства;
- ✓ державні корпорації (акціонерні компанії із 100% власністю держави);
- ✓ державні корпорації з абсолютною більшістю акцій 75%.

Перших два види підприємств цієї групи не можна приватизувати, а державні корпорації можна активно залучати в цей процес.

2) корпорації, які можуть частково належати іншим особам (фізичним чи юридичним), держава здійснює незначний вплив на їх діяльність – це:

- ✓ акціонерні компанії з контрольним пакетом акцій понад 50%, але меншим, ніж 75%;
- ✓ акціонерні компанії з блокуючим пакетом акцій понад 25%, але меншим, ніж 50%;
- ✓ акціонерні компанії, частка власності держави у статутному фонді яких менша, ніж 25%;
- ✓ державні холдингові компанії.

Усі підприємства другої групи за необхідності можуть проходити процес приватизації [4, 70; 3, 43].

Власне, процес управління державною корпоративною власністю передбачає:

1. Управління корпоративними правами держави на фоні всього народного господарства України – макрорівень.

2. Корпоративне управління підприємством, у якому держава має частку власності – мікрорівень.

Основними суб'єктами управління державними корпоративними правами є:

1. Кабінет Міністрів України (КМУ) відповідно до Конституції України (ст. 116, п. 5), здійснює управління об'єктами державної власності та є вищим органом у системі управління об'єктами державної власності [6, 54].

Згідно з Законом України «Про управління об'єктами державної власності» (ст. 5), КМУ визначає порядок призначення уповноваженої особи на виконання функцій із управління корпоративними правами держави та інших об'єктів державної власності; приймає рішення про закріплення в державній власності пакетів акцій (часток) акціонерних товариств; приймає за поданням Фонду державного майна України рішення про достроковий продаж пакетів акцій, закріплених у державній власності; встановлює критерії відбору об'єктів державної власності для передачі їх в управління уповноваженим особам тощо [7].

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», КМУ визначає методологію затвердження фінансових планів державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій і обчислення обсягу доходів бюджету від управління державними корпоративними правами [8].

2. Згідно зі ст. 7, п. 1 в) Закону України «Про управління об'єктами державної власності» Фонд державного майна України виступає від імені держави засновником господарських організацій, до статутних фондів яких передається державне майно; подає КМУ пропозиції щодо закріплення в державній власності пакетів акцій ВАТ, створених у процесі корпоратизації і приватизації; здійснює управління, веде облік та оцінку корпоративних прав; контролює виконання функцій із управління корпоративними правами держави уповноваженими органами управління та уповноваженими особами; здійснює методологічне забезпечення і визначає критерії ефективності управління корпоративними правами держави й ін. [7].

3. Органи виконавчої влади, що їх уповноважив КМУ, відповідно до галузевої належності суб'єктів господарювання, управляють відкритими акціонерними товариствами, які утворилися в процесі корпоратизації, на-

ціональними акціонерними компаніями, державними холдингами, державними акціонерними товариствами, крім тих, управління якими здійснює Фонд державного майна.

4. Уповноважені особи відповідно до ст. 10 виконують функції з управління корпоративними правами держави відповідно до договору доручення, який укладають уповноважений орган управління або Фонд державного майна і ця особа [7].

Процес управління державними корпоративними правами відображений на рисунку 1.

Мікрорівень передбачає процес управління корпоративними підприємствами (акціонерними товариствами), в яких є державна частка. Основні нормативні документи, що регулюють їх управління, – закони України «Про акціонерні товариства» та «Про господарські товариства». Вони передбачають порівняно розвинену структуру управління акціонерним товариством, що складається з системи органів: вищого, виконавчого, представницького та контролюючого (рисунок 2).

Найвищий орган в акціонерному товаристві – загальні збори акціонерів, який не є виборним, а до нього входять усі учасники товариства. Його призначення – вирішувати будь-які питання діяльності акціонерного товариства, починаючи з визначення основних напрямів діяльності [9].

Утворювану в акціонерних товариствах спостережну раду формують із числа учасників корпоративного підприємства; її мета – захищати права акціонерів товариства, здійснювати систематичний контроль за діяльністю Правління і за тим, як менеджери забезпечують інтереси всіх власників.

Правління формують загальні збори акціонерів, воно підзвітне спостережній раді та діє заради поліпшення ефективності функціонування підприємства та підвищення добробуту його власників на довготерміновій основі. До правління можуть належати особи, які не є учасниками товариства [9].

Контролюючий орган – ревізійну комісію – формують шляхом кумулятивного голосування з числа учасників корпоративного підприємства загальні збори акціонерів. Він покликаний здійснювати контроль за фінансово-господарською діяльністю виконавчого органу управління акціонерним товариством [9].

Такий механізм управління діє на корпоративному підприємстві теоретично. Фактично у вітчизняній практиці організації корпоративного управління вузька група осіб, яка складається з представників вищої ланки виконавчої дирекції, виступає єдиними учасниками корпоративних відносин, що реально впливають на діяльність компанії (рисунок 3). Спостережна рада є, як правило, формальним органом, що не має реального впливу на прийняття основних управлінських рішень на корпоративному підприємстві.

ємстві. Усі акціонери фактично підпорядковані виконавчій дирекції, переважно пасивні й неспроможні контролювати стан справ [1, 56].

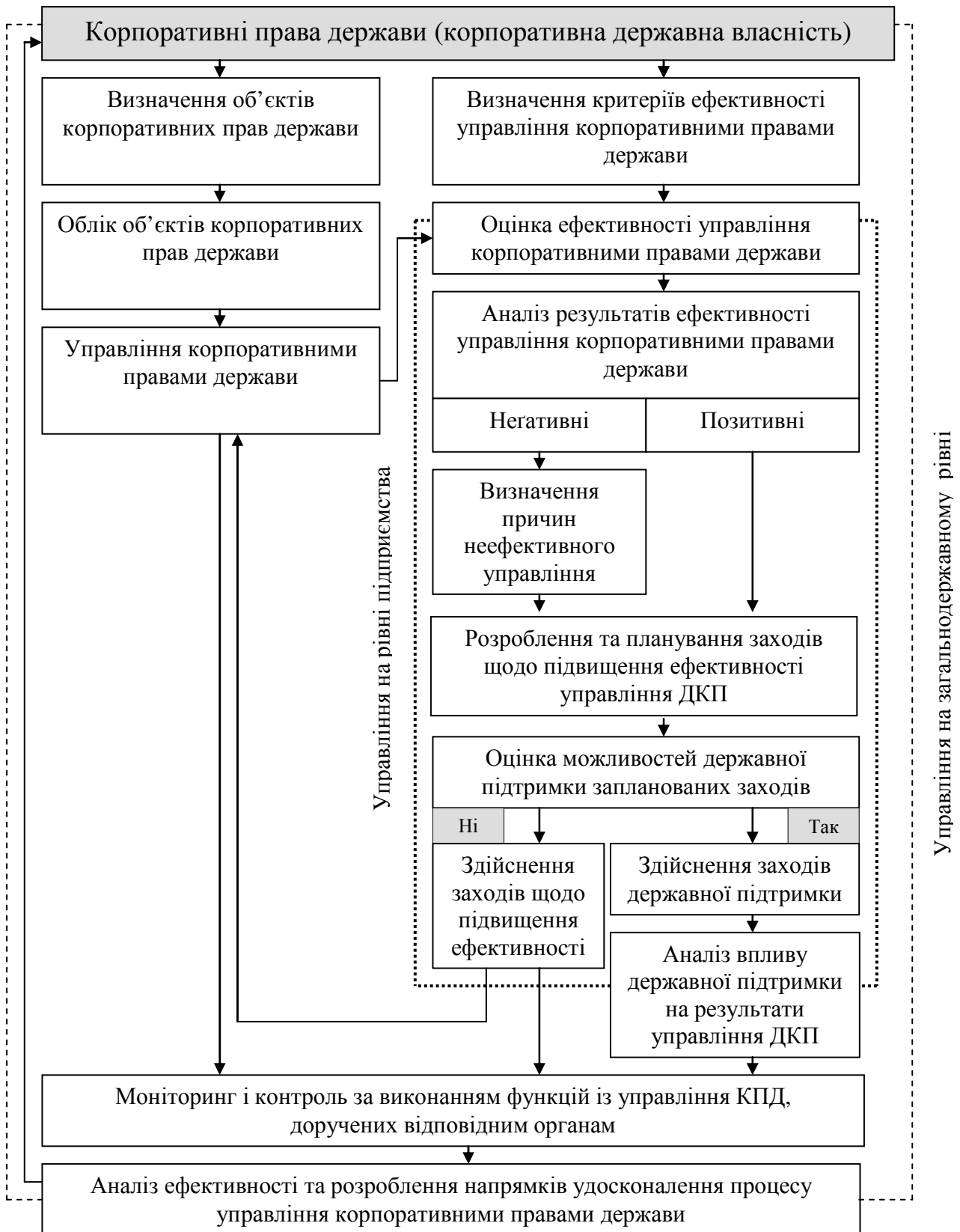

Рис. 1. Процес управління державними корпоративними правами.

Рис. 2. Теоретична схема структури управління корпоративним підприємством (акціонерним товариством) в Україні.

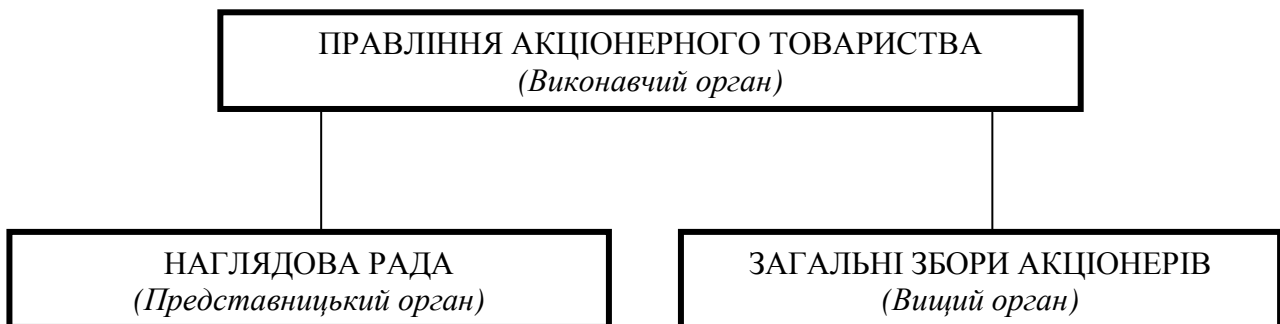

Рис. 3. Реальна схема структури управління корпоративним підприємством (акціонерним товариством) в Україні.

На практиці внаслідок ситуації, що склалася, спостерігаються численні факти порушень прав акціонерів в українських корпораціях, а саме:

- ✓ розмивання капіталу, що передбачає збільшення частки одних акціонерів за рахунок її зменшення в інших;
- ✓ передача акцій у довірче управління або права голосу за дорученням;
- ✓ порушення порядку укладання значних угод;
- ✓ приховане або перехресне володіння акціями;

- ✓ штучне банкрутство або заборона розпорядження акціями;
- ✓ укладання афілійованими особами угод на шкоду товариству й акціонерам;
- ✓ маніпулювання цінами і укладання угод із використанням інсайдерської інформації;
- ✓ недопущення на загальні збори акціонерів представника акціонера під приводом недійсності виданого йому доручення;
- ✓ невиклата або невчасна виплата дивідендів, рішення про виплату яких уже прийняте;
- ✓ непропорційне зменшення номінальної вартості одних категорій акції порівняно з акціями інших категорій і типів [1, 57–58].

Отже, для врегулювання процесу управління державними корпоративними правами на всіх рівнях необхідно насамперед встановити способи відповідальності посадових осіб правління акціонерного товариства за зловживання своїми обов'язками та порушення прав акціонерів. Необхідно чітко розробити процес укладання корпоративних угод та ефективну дивідендну політику. Для забезпечення принципу прозорості потрібно обов'язково розкривати інформацію про результати фінансової діяльності, навіть на корпоративних підприємствах із державною часткою власності менше 25%. Реалізація цього принципу можлива за умови впровадження на підприємствах посади корпоративного секретаря, який має забезпечувати ефективну роботу з усіма акціонерами для відкритості та доступності всім учасникам інформації про діяльність корпоративного підприємства.

In the article are classified subjects of management with the state share ownership. There are definite the main level of management of the corporate property of the state. The problem questions of process of management of corporate enterprises are considered.

Keywords: *the share of state ownership, the process of management of state corporate rights, the levels of management of corporate enterprises.*

Классифицированы субъекты хозяйствования с государственной долей собственности. Определены основные уровни управления корпоративной собственностью государства. Рассмотрены проблемные вопросы самого процесса управления корпоративными предприятиями.

Ключевые слова: *доля государственной собственности, процесс управления государственными корпоративными правами, уровни управления корпоративными предприятиями.*

Література

1. Воронкова А. Е., Баб'як М. М., Коренєв Е. Н., Мажура І. В. Корпорації: управління та культура: Монографія / За заг. ред. док. екон. наук, професора А. Е. Воронкової. – Дрогобич: Вимір, 2006. – 376 с.
2. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 257 с.
3. Шкільняк М. М. Управління державною власністю: теоретична концептуалізація та практичні аспекти. – Тернопіль: Фірма «Синтез-Поліграф», 2004. – 319 с.
4. Білик М. Д. Фінансові проблеми державних підприємств // Фінанси України – 2004. – № 3. – С. 70–82.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави» від 11 лютого 2004 р. № 155 // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=155-2004-%EF&p=1242224359098417>.
6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Київ: Агентство «Книга Пам'яті України», 1996. – 80 с.
7. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=185-16>.
8. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» прийнятий 21 грудня 2006 року № 514-V // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=279-17>
9. Закон України «Про акціонерні товариства», прийнятий 17 вересня 2008 р., м. Київ, № 514-VI // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17&p=1242655642271275>